

El COMEBE recuperarà i senyalitzarà aquest any 8 nous espais històrics de la Batalla de l'Ebre

- **El COMEBE edita un nou quadríptic informatiu i prepara una nova guia sobre tots els espais de la Batalla de l'Ebre per promoure les rutes turístiques de memòria coincidint amb el 70è aniversari del final de la guerra**
- **Corbera d'Ebre serà seu d'una Biennal d'Art i Riba-roja acollirà una exposició sobre la Maternitat d'Elna, on van néixer gairebé 600 fills d'exiliades**
- **Al novembre, Gandesa acollirà les jornades Diàlegs de Pau, centrades en el debat sobre el patrimoni memorial**

El Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE) recuperarà i senyalitzarà aquest any 8 nous espais emblemàtics de la Batalla de l'Ebre, i promourà exposicions i jornades per recuperar la memòria democràtica, coincidint amb el 70è aniversari del final de la guerra. Aquestes actuacions serviran per ampliar l'oferta de turisme memorial i les rutes i espais visitables dins la Xarxa d'Espais de Memòria de Catalunya.

Entre les actuacions de recuperació del patrimoni memorial previstes, destaquen les obres d'adequació del Memorial de les Camposines (la Fatarella) i la senyalització de la ruta a peu per les trinxeres de la Pobla de Massaluça, del castell de Miravet i de diversos forts i búnquers.

També cal destacar, entre les activitats programades, les jornades sobre patrimoni memorial que tindran lloc a Gandesa; la programació de la Primera Biennal d'Art de Corbera d'Ebre, i l'exposició sobre la Maternitat d'Elna, on van néixer prop de 600 fills d'exiliades, que es podrà veure a Riba-roja.

El Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre també ha editat un nou quadríptic informatiu que es distribuirà a totes les oficines de turisme de la zona i als centres de la Xarxa d'Espais de Memòria de Catalunya. Es tracta d'una

eina per ajudar el visitant a situar-se i trobar sense dificultats els espais històrics. Per això, a la part central, hi ha un mapa molt aclaridor on s'assenyala la ubicació dels actius turístics. Es complementa la informació amb una llista d'allotjaments, cases rurals, restaurants, etc.

El COMEBE també prepara l'edició d'una nova guia que recopilarà informació sobre tots els espais visitables de la Batalla de l'Ebre. L'objectiu és aprofitar el 70è aniversari del final de la Guerra Civil per promoure les visites a la zona oferint un recorregut històric complet per un dels seus escenaris més determinants. La ruta pels espais de la Batalla de l'Ebre inclou itineraris, espais històrics i centres d'interpretació distribuïts al llarg de les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, els principals escenaris dels 115 dies de combats que van convertir la Batalla de l'Ebre en la més dura, sagnant i decisiva de tota la guerra.

Rutes i espais de memòria

La Fatarella: Memorial de les Camposines

Dignificació i trasllat de restes humanes (4 d'abril de 2009)

El Memorial de les Camposines s'ha condicionat els últims mesos per a acollir les restes humanes recuperades als espais de la Batalla de l'Ebre, que han estat durant 70 anys escampades pel territori. Les millores comprenen tres actuacions: l'adequació de l'habitable on es dipositaran les restes, la dignificació de l'espai amb una nova senyalització (text on s'explica la concepció de l'espai i es dignifica la memòria de les víctimes de la Batalla de l'Ebre), així com també la neteja i manteniment de l'entorn. Dissabte 4 d'abril es dipositaran al Memorial les restes humanes localitzades en superfície i recuperades recentment a la punta del Cucut al terme de Corbera d'Ebre.

El Memorial de Les Camposines s'ubica al petit turó de Sant Bartomeu, sota la traça original de la trinxera de la batalla, ara parcialment transformada en una gran escletxa per on passa una estreta escala que condueix al cim del turó. Un cop dalt, i deixant l'ermita de Sant Bartomeu a l'esquerra, el visitant pot contemplar gran part de l'escenari de la batalla.

La Pobla de Massaluca: Ruta a peu per les trinxeres

Inauguració al juny

Es recuperaran un seguit de zones fortificades de la zona de la Pobla de Massaluca per tal d'oferir al visitant un recorregut a peu que permeti descobrir

diversos espais de la Batalla de l'Ebre, 70 anys després de la batalla. Per atraure visitants a la zona, se senyalitzaran els diferents accessos a aquest espai i d'algunes de les restes més significatives. A banda, s'editarà un full de mà que permeti descobrir tots els vestigis de la zona.

Aquesta actuació és la continuació de la iniciativa engegada per l'ajuntament per a recuperar alguns camins rurals d'una zona atrinxerada que forma part del complex defensiu que els republicans van construir durant l'ofensiva de l'Ebre.

Benissanet: Refugi de la plaça de la Font Gran **Inauguració del refugi (17 d'abril de 2009)**

El 17 d'abril s'inauguraran les obres de recuperació i senyalització del refugi antiaeri de la plaça de La Font Gran de Benissanet. Amb la museització del refugi, el visitant podrà fer un recorregut que l'acostarà a l'experiència dels qui van viure els bombardejos a la zona. El COMEBE senyalitzarà el refugi, que s'integrarà dins la ruta dels espais de la Batalla de l'Ebre.

Flix: Refugi antiaeri **Inauguració de la nova senyalització (maig)**

El pròxim mes de maig s'inaugurarà la nova senyalització del refugi antiaeri del carrer de Sant Josep de Flix per integrar-lo també dins la ruta dels espais de la Batalla de l'Ebre.

La recuperació del refugi, impulsada per l'Ajuntament de Flix l'any 2007, va incloure la creació d'un centre d'interpretació dels refugis antiaeris de Flix i de divulgació sobre els refugis antiaeris de la guerra.

El 23 de febrer de 1937 va produir-se el primer bombardeig a Flix, amb vuit víctimes mortals. Al municipi, que acabaria patint una vintena d'atacs aeris, es van construir un total de 7 refugis. Va ser la gent gran, les dones i els nens del poble, amb l'ajut de tècnics de Riegos i Saltos del Ebro, que van assumir la seva construcció i manteniment. L'Electroquímica de Flix, instal·lada el 1897, era un objectiu militar, els anys 37 i 38 la vila va patir bombardejos indiscriminats. El municipi, lloc de pas de les tropes republicanes que anaven al front, va ser atacat, sobretot, durant la batalla de l'Ebre.

Miravet: Castell de Miravet

Inauguració de la nova senyalització (juny)

Se senyalitzarà l'espai per tal que els visitants de la zona descobreixin la seva importància dins els espais de la Batalla de l'Ebre.

El Castell de Miravet és una fortificació de l'orde del Temple i ha estat utilitzat en totes les guerres que ha sofert Catalunya. Va tenir un paper molt destacat en les primeres hores de l'ofensiva republicana durant la Batalla de l'Ebre, quan les tropes van creuar el riu. Miravet va ser un dels punts més importants de connexió entre el front i la reraguarda republicana. Durant la Batalla de l'Ebre, Miravet es va convertir en un dels llocs estratègics de proveïment dels soldats.

Caseres: Fort del Sorio

Inauguració al setembre

S'adequa i es senyalitza l'espai del complex defensiu del Fort del Sorio, que va formar part de la línia defensiva de l'Algars creada per la Generalitat republicana durant l'any 1937. Aquesta línia defensiva, creada amb l'objectiu d'aturar una possible ofensiva franquista des de l'Aragó, creua tota la Terra Alta i ofereix una mostra immillorable de l'arquitectura de guerra republicana. Un dels objectius de la Batalla de l'Ebre era

assolir aquesta posició per recuperar tot el territori català.

Batea: Fort d'en Blario

Inauguració al setembre

Es recuperarà l'espai, amb la neteja de l'interior del fort, de la runa i la terra que s'hi ha dipositat i se senyalitzarà.

El Fort d'en Blario també forma part de la línia defensiva dels Algars i ofereix unes vistes immillorables sobre els espais de la Batalla de l'Ebre. En aquest fort acaba una de les rutes que s'ofereix als visitants. A més, l'espai està molt a prop d'altres fortificacions, búnquers, refugis i trinxeres.

Ascó: Búnquer de Reguers
Inauguració al novembre

Se senyalitzarà l'espai, es recuperarà i es condicionarà. Es tracta d'una construcció defensiva que formava part del sistema de fortificacions permanents anomenat "Línea fortificada de la Cabeza de Puente Riba-roja–Flix–Ascó", que els franquistes van construir l'abril del 38, per a controlar el riu Ebre i protegir la línia del ferrocarril.

Programació d'exposicions durant 2009:

1a Biennial d'art de Corbera d'Ebre

29 de juny-11 de setembre

Corbera d'Ebre acollirà, a partir del 29 de juny, la 1a Biennial d'Art, que inclourà diverses exposicions distribuïdes per diferents escenaris, amb l'església de Sant Pere com a eix principal. La mostra té diversos eixos temàtics, com el Drets Humans, l'exili, la pau, Àfrica i la figura de la dona en societats que les marginen. El COMEBE participarà també en la Biennial aollint l'exposició "La contradicció entre la realitat i la Declaració Universal dels Drets Humans", dins l'àrea dels drets humans. L'exposició, que acollirà el Centre d'Interpretació 115 dies, recull els 30 articles de la Declaració Universal dels Drets Humans del 1948 i els mostra il·lustrats per diversos dissenyadors gràfics.

La Biennial d'Art de Corbera vol ser també un espai de reflexió i un instrument de difusió dels drets humans, i ensenyar a través de l'art, les diverses tendències de la creació artística actual. La mostra neix de la voluntat de l'Ajuntament de Corbera d'Ebre i del Patronat del Poble Vell, així com de les entitats cíviques i associacions que representen el conjunt de Corbera d'Ebre, de donar a conèixer el municipi a través de la cultura. La coordinació del projecte va a càrrec dels artistes Josep Cañada i Jesús Pedrola, impulsors de l'abecedari de la Llibertat/ Missatge Escrit, al Poble Vell l'any 1995, i del projecte Art al Ras (recorregut escultòric pels camins de la Terra Alta), en què han convidat artistes de les diferents disciplines de les arts plàstiques.

Exposició "La Maternitat d'Elna"

27 d'octubre-15 de novembre a Riba-roja d'Ebre

"La Maternitat d'Elna, bressol de l'exili. 1939-1944", organitzada pel Memorial Democràtic de la Generalitat, repassa la història de la maternitat fundada per Elisabeth Eidenbenz per tal que les dones refugiades al sud de França poguessin donar a llum en condicions. La mostra es podrà veure a partir d'octubre a Riba-roja i durant 2010 itinerarà per la Terra Alta i la Ribera d'Ebre.

Les infermeres de la maternitat, fundada el 1939, recollien les dones embarassades als camps i les portaven a Elna (Rosselló), on passaven una mitjana de 8 setmanes ben ateses i aprenent a tenir cura dels nadons. 597 nens i nenes fills de refugiades republicanes procedents de Catalunya, i d'algunes dones jueves, gitanes i d'altres procedències van néixer a Elna entre l'any 1939 i abril de 1944, quan l'exèrcit alemany va clausurar la Maternitat. L'exposició ha itinerat per tot Catalunya des del 2006, després que es pogués veure al Palau Robert de Barcelona a finals de 2005.

Altres actes previstos:

Presentació del llibre “Leandre Saún i Carme Casas: Organización política clandestina en la Zaragoza de los años 40”, d'Irene Abad y Iván Heredia 22 de maig al Palau del Castellà (Gandesa)

El llibre recorre la història de la lluita per la democràcia i l'organització política clandestina a Saragossa durant la dècada dels quaranta. El volum és obra dels historiadors Irene Abad i Iván Heredia. Parteix de la biografia de Leandro, fill de Gandesa, i Carmen, que van tenir un destacat paper polític en la lluita contra el franquisme a la Saragossa dels anys 40, per oferir un marc general de la situació política i social de l'època.

La primera part de la investigació se centra en la figura de Leandro Saún, la clandestinitat durant l'exili a l'Estat francès; la seva experiència en diversos camps de concentració francesos i presons, etc. La segona part combina el testimoni de Carmen Casas amb la documentació sobre l'exili, el retorn a l'Estat espanyol el 1944, l'estada a la presó, etc.

Trobada de supervivents de la Lleva del Biberó 25 de juliol a la Serra de Pàndols

Els supervivents de la Lleva del Biberó, amb la col·laboració del COMEBE, tornaran el pròxim juliol a la Serra de Pàndols per homenatjar els qui van perdre la vida a la Batalla de l'Ebre. L'homenatge se celebrarà, com cada any, a la cota 705, davant el Monument per la Pau erigit en aquest punt simbòlic dels espais de la batalla. Els components de la Lleva del Biberó van ser cridat a files l'any 1938 i van lluitar als fronts de l'Ebre i del Segre amb tan sols 17 anys.

Jornada de presentació de materials pedagògics 23 d'octubre a Gandesa

Jornada de presentació dels materials pedagògics de què disposa el COMEBE per traslladar la memòria històrica als més joves. Es presentarà, entre altres, el manual “*El record fet paraula. Memòria popular del franquisme*”, que dóna pautes per a la recollida de testimonis de la Guerra Civil, i “*Guerra Civil a Catalunya. Veus dels sense nom*” (G.Tribó, C.Sierra, A. Bastida), que explica la guerra basant-se en les experiències i els testimonis dels ciutadans anònims. Es tracta dels volums 3 i 1 de la col·lecció Eines de Memòria, editada pel Memorial Democràtic. S'hi convidarà diversos instituts de la Terra Alta, la Ribera d'Ebre..etc i els participants completaran la jornada amb la visita de diversos espais de la Batalla de l'Ebre.

Jornades sobre Patrimoni Memorial: patrimoni paisatgístic i urbà, costums i vida quotidiana, canvi social 13, 14 i 15 de novembre a Gandesa

Durant tres dies, experts en antropologia, història i geografia debatran sobre temes com ara el paisatge i els costums després de la Batalla de l'Ebre, les

transformacions en la geografia humana a la Terra Alta, la recuperació del patrimoni memorial a Catalunya, etc. Les jornades les organitzen l'Ajuntament de Gandesa, el Centre d'Estudis de la Batalla de l'Ebre i el COMEBE, en col·laboració amb el Grup d'Investigacions en Antropologia de la Universitat Rovira i Virgili.

Per a més informació, www.batallaebre.org o gabinet de comunicació: 93 552 61 08 /09